

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Alice Peterson

Lauselühendite tõlkimine soome keelest eesti keelde Riikka
Pulkkise romaani „Tõde“ põhjal

Bakalaureusetöö

Juhendaja Hanna Katariina Jokela

Tartu 2014

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus.....	3
1. Kontrastiivne analüüs.....	4
1.1. Kontrastiivne analüüs ja tõlketeadus.....	6
1.2. Tõlkeekvivalentsus.....	6
2. Lauselühendid.....	8
2.1. Sihitislikud lauselühendid (sm <i>referatiiviset lauseenvastikkeet</i>).....	9
2.2. Ajamääruslikud lauselühendid (sm <i>temporaaliset lauseenvastikkeet</i>).....	11
2.3. Viisimääruslikud lauselühendid (sm <i>modaaliset lauseenvastikkeet</i>).....	12
3. Materjal ja analüüs.....	13
3.1. Sihitislike lauselühendite tõlkevasted.....	13
3.1.1. Lauselühendid.....	15
3.1.2. Kõrvallaused.....	16
3.1.3. Muu.....	18
3.2. Ajamääruslike lauselühendite tõlkevasted.....	18
3.2.1. Lauselühendid.....	19
3.2.2. Kõrvallaused.....	21
3.2.3. Muu.....	22
3.3. Viisimääruslike lauselühendite tõlkevasted.....	23
3.3.1. Lauselühendid.....	24
3.3.2. Muu.....	25
Kokkuvõte.....	26
Kirjandus.....	28
Tiivistelmä.....	30

Sissejuhatus

Käesolevas bakalaureusetöös on vaatluse all soome keele lauselühendite tõlkevasted eesti keeles ilukirjandusliku teose põhjal. Lauselühendid vastavad sisu poolest kõrvallausele, kuid neil puudub lause põhitunnus – pöördeline verbivorm. Lauselühendid on iseloomulikud just soome-ugri keeltele. (nt Eskola 2002) Töö aluseks on soome kirjaniku Riikka Pulkise romaan „Totta“ ja selle eestikeelne tõlge „Tõde“.

Teema valisin praktilisest huvist. Nimelt olen soome keelt õppides sageli kokku puutunud lauselühendite ning nende tõlkimisega. Teema on huvitav seetõttu, et soome keele lauselühendite tõlkimist eesti keelde on uuritud vähe. Bakalaureusetöö eesmärgiks on kontrastiivse analüüsi abil selgitada, kuidas tõlgitakse lauselühendeid soome keelest eesti keelde ehk milliseid võimalusi pakub eesti keel soome keele lauselühendite tõlkimiseks. Ühtlasi tutvustan lähemalt soome keele lauselühendeid.

Töö esimeses peatükis annan ülevaate kontrastiivsest keeleuurimisest, selle ajaloost ning eesmärkidest. Esimeses alapeatükis selgitan lähemalt kontrastiivse uurimise seost tõlketeadusega. Teises alapeatükis käsitlen tõlkeekvivalentsust, mis on kontrastiivse keeleuurimise ning tõlketeaduse keskseks mõisteks. Töö teises peatükis keskendun lauselühenditele. Selle alapeatükkides räägin lähemalt sihitislikest, ajamääruslikest ning viisimääruslikest lauselühenditest. Kolmandas peatükis tutvustan bakalaureusetöö materjali. Selle alapeatükkides analüüsin soome keele lauselühendite tõlkimist ning annan ühtlasi ülevaate nende eestikeelsetest tõlkeekvivalentidest.

1. Kontrastiivne analüüs

Võrdlevat keeleteadust võib jagada kaheks: diakrooniliseks ja sünkrooniliseks. Diakroonilise keeleteaduse alla kuulub võrdlev-ajalooline ehk komparatiivne keeleteadus, mis uurib keeltevahelisi sugulussuhteid ning kirjeldab eri etappide keele muutuseid. Sünkrooniline keeleteadus uurib ja kirjeldab keele hetkeseisundit. Selle alla kuuluvad tüpoloogiline ning kontrastiivne keeleteadus. (Järventausta 2013: 96–97; Karlsson 2002: 53)

Kontrastiivse uurimise peamiseks mõtteks on kahe või enama keele sünkroonne kõrvutamine, keeletasandite võrdlemine ning selle abil erinevuste ja sarnasuste väljaselgitamine. Võrdluse all võivad olla ükskõik millised keelepaarid, olenemata nende geneetilisest sugulusest, tüpoloogilisest sarnasusest, kõnelemispiirkonnast või keelekontaktidest. Kontrastiivne uurimus on kõige lihtsamini teostatav juhul, kui võrreldavad keeled on ehituselt üldjoontes sarnased. Uuritavaid keeli võib olla ükskõik kui palju, kuid praktikas võrreldakse keeli enamjaolt kahekaupa. (Häkkinen 1987: 13–14; 2007: 18; Järventausta 2013: 96)

Esimeseks kontrastiivseks teadustööks võib pidada 1902. a ilmunud Jan Baudouin de Courtenay slaavi keelte võrdlevat keeleuurimist. Sellele järgnesid kümme aastat hiljem võrdlev uurimus poola ning vene keelest. Kontrastiivset meetodit arendas edasi Praha koolkond. Praha koolkonna teadlased olid arvamisel, et keelte ehituse sarnasused võivad olla tingitud kas keelesüsteemi üldisest ehituspõhimõttest või keelekontaktidest. Praha keeleteadlased hakkasid keelt võrdlema sünkrooniliselt. (Häkkinen 1987: 5–6)

Peale Teist maailmasõda hakati tundma huvi kontrastiivse keeleuurimuse vastu ka mujal maailmas, eriti Ameerikas, kus selle peamiseks eesmärgiks sai võõraste keelte õpetuse parandamine. Lähtuti hüpoteesist, et võõrkeelte õppimisel esinevad raskused on tingitud keeltevahelistest struktuurierinevustest. Keeleteadlane Robert Lado võttis raamatus „Linguistics across Cultures“ (1957) kontrastiivse keeleuurimise põhimõtted kokku järgmiselt: keeleõppe raskuseid on võimalik ennustada ja kirjeldada võrreldes õpitavat keelt ja kultuuri süstemaatiliselt õpilase emakeele ning kultuuriga. Lisaks on teadlased arvamisel, et keeled mõjutavad üksteist vastastikku lisaks võõrkeelte

õppimisele ka tõlkimisel või suhtlemisel mitmekeelsetes ühiskondades. (Hoey, Houghton 1998: 46; Häkkinen 1987: 6–7; 2007: 18)

Vaatamata sellele, et kontrastiivset uurimist peetakse kahe või enama keele sünkroonseks võrdluseks, võib see olla abiks teistes loomulikku keelt puudutavates uurimustes. Isegi kui uuritakse vaid ühte keelt, on vajalik vaadelda, milliseid vastavaid konstruktsioone leidub teistes keeltes. Selline keelte võrdlemine aitab paremini mõista keelte iseloomu. Näiteks keelte sünteetilisus või analüütilisus tuleb kõige paremini esile võrdlemise kaudu. Samuti aitab võrdlus paremini kirjeldada ühe keele nähtusi, eriti selle grammatikat. (Häkkinen 1987: 20; Remes 2009)

Kontrastiivset analüüsi võib rakendada kõigil keeletasanditel. Häälikuõpetuses saab võrrelda keeli nii foneetika kui fonoloogia põhjal, morfoloogia all võib vaadelda grammatiliste kategooriate vastavust, kategooriatesse kuuluvate osade omadusi, grammatiliste morfeemide laadi, määra ja jaotusi. Süntaksis võib vaadelda lause põhiehituse siseseid konstruktsioone, lausetüüpe, keelu väljendamist jne. Leksikoloogia võib vaadelda idioome. Sugulaskeelte puhul võib vaadelda tähenduserinevusi – millised algkeele sõnad on aja jooksul saanud eri keeltes uue tähenduse. Samamoodi võib võrrelda ka laensõnade tähendust algkeelega. Pragmaatikas võib uurida modaalsust või kõnefunktsioone. (Häkkinen 1987: 20)

Kontrastiivse uurimise abil sooviti lahendada keeleõppe probleeme, kuid selles pettuti. Kontrastiivse analüüsi peamiseks probleemiks on selle ebaühtlus ja kesksete mõistete ebamäärasus ning mitmetitõlgendatavus. Samuti on sageli keeruline või isegi võimatu teha analüüsi tulemuste põhjal mingi keeleilmingu kohta üldistusi. Näiteks võib ühe keele sõnal olla teises keeles kaks või koguni enam tähendust. Selliseid erandeid tuleb vaadelda kindlate näidete abil üksikjuhtudel. (Häkkinen 1987: 7, 20–21) Vaatamata sellele kriitikale, on kontrastiivsest analüüsist olnud keeleuurimises palju abi.

Kaisa Häkkise järgi (1987: 21) ei ole kontrastiivne analüüs üks kindel teooria või koolkond. See on pigem üks uurimisinägemus, mida saab rakendada erinevates teooriates. Kontrastiivne analüüs on lähemalt seotud deskriptiivse ehk kirjeldava

keeleteadusega – keelte omavaheliseks võrdlemiseks on vaja keeli enne kirjeldada (Krzyszowski 1990: 10).

1.1. Kontrastiivne analüüs ja tõlketeadus

Kontrastiivsel analüüsil on lähedane kokkupuude ka tõlketeadusega. Tõlge pakub kontrastiivsele analüüsile ainet ning kontrastiivne analüüs annab seletusi tõlkeprobleemidele. Nii kontrastiivset analüüsi kui tõlketeadus seovad omavahel tugevalt korpusuuringud ning kontrastiivsed korpuseanalüüsid. Korpusematerjalide põhjal võib kontrastiivse uurimisega selgitada, millistel eri viisidel on teatud keelenähtus tõlgitud või kuidas seda on võimalik tõlkida teise keelde. (Hoey, Houghton 1998: 46–48; Granger 2003: 25 viidatud Järventausta 2013: 126 järgi)

Antud bakalaureuse töö põhineb kahe keele kontrastiivsel võrdlemisel. Kui võrdluse all on algtekst ning sihttekst, võime rääkida tõlkeekvivalentsusest, millele pühendan järgmise alapeatüki.

1.2. Tõlkeekvivalentsus

Tõlkimine hõlmab endas alati vähemalt kahte erinevat keelt. Selle eesmärgiks on võrrelda lähtekeelt sihtkeelega ning leida sobivad tõlkevasted – kui otsetõlke termin või fraas ei edasta täpselt algkeeles mõeldud tähendust, tuleb appi kontrastiivne analüüs. Lähteteksti ning sihtteksti suhet nimetatakse *tõlkeekvivalentsuseks*, mis on ühtlasi tõlketeooria ning kontrastiivse analüüsi keskseks mõisteks. (Hoey, Houghton 1998: 46–48; Ingo 1990: 96; Kenny 1998: 47)

Keelte vaheline ekvivalentsus võib realiseeruda mitmel keeletasandil ning seda pole alati kerge määratleda. Eugene Nida ja Charles Taberi dünaamilise ekvivalentsusprintsipi alusel pole lause algne grammatiline ehitus tõlkimise puhul kõige olulisem. Tähtis on, et algse lause kõik tähendusfunktsioonid ja stiilinüansid kanduksid üle ka tõlkesse. On oluline, et lugeja kogeb tõlgitud teksti samamoodi nagu seda on teinud originaalteksti lugeja. (Häkkinen 1987: 14; Nida, Taber 1974 viidatud Ingo 1990: 278–279 järgi)

Dünaamilise ekvivalentsuse vastandiks võib lugeda formaalset ekvivalentsust, mida võib üldjoontes kirjeldada kui sõna-sõnalist ehk otsetõlget. Selle peaideeks on, et tõlke lausestruktuur oleks võrreldes originaaltekstiga võimalikult sarnane. Sellisel juhul jääb aga tähenduste võrdlemine tagaplaanile, millest võib järeldada, et tõlge on semantiliselt ebatäpne. (Häkkinen 1987: 14; Nida, Taber 1974 viidatud Ingo 1990: 279 järgi)

2. Lauselühendid

Soome keelt ning teisi soome-ugri keeli iseloomustab lauselühendite rohkus ning nende produktiivne kasutamine. Lauselühendi abil saab ühendada kaks või enam lauset üheks lauseks. Lauselühend vastab sisu poolest kõrvallausele, kuid tal puudub lause põhitunnus – tegusõna pöördeline vorm. (Eskola 2002: 113; Ikola 1983: 155; ISK 2004: 837) Leila White'i järgi (1994: 298–305) on soome keele peamisteks lauselühenditeks sihitislikud (sm *referatiivirakenne*, vt näide a), ajamääruslikud (sm *temporaalirakenne*, vt näide b), otstarbemääruslikud (sm *finaalirakenne*, vt näide c) ning viisimääruslikud¹ lauselühendid (sm *modaalirakenne*, vt näide d). Nende kasutamist näeb näidetes (a)–(d). (White 1994: 298–305)

- a) Tiedän *Pekan asuvan* nyt Vantaalla. 'Tean Pekat elavat nüüd Vantaal'
= Tiedän, että Pekka asuu Vantaalla. `Tean, et Pekka elab Vantaal`
Tiedän *Pekan asuneen* aikaisemmin Turussa. `Tean Pekat olevat elanud varem Turus`
= Tiedän, että Pekka on asunut aikaisemmin Turussa. `Tean, et Pekka on elanud varem Turus`;
- b) *Liisan syödessä* Mikko tiskaa. `Liisa süües peseb Mikko nõusid`
= Kun Liisa syö, Mikko tiskaa. `Kui Liisa sööb, peseb Mikko nõusid`
Liisan syötyä Mikko tiskaa. `Liisa söönud, peseb Mikko nõusid`
Sen jälkeen kun Liisa on syönyt, Mikko tiskaa. `Peale seda, kui Liisa on söönud, peseb Mikko nõusid`;
- c) Tulin Suomeen *oppiakseni* suomea. `Tulin Soome õppimaks soome keelt`
= Tulin Suomeen, että oppisin suomea. `Tulin Soome (selleks), et õppida soome keelt`;
- d) Tulin tänne *kävelleen*. `Tulin siia kõndides`
= Tulin tänne niin, että kävelin. `Tulin siia nii, et kõndisin`.

¹ Termin on tõlgitud autori poolt. Eesti keeles täidab vastavat rolli viisimäärusena toimiv *des-*lauselühend ning *nii et* kõrvallause.

Soome keele lauselühendite tõlkimist on varem uurinud teiste seas Sari Eskola, kelle järgi (2005) pole soomekeelsed ilukirjandustõlked lauseehituselt kompaktsemad kui otse soome keelde kirjutatud tekstid. Küll aga saab välja tuua, et sihitislikke lauselühendeid esineb Eskola korpuseanalüüsi tulemuste põhjal soomendatud ilukirjanduses selgelt vähem kui otse soome keelde kirjutatud ilukirjanduses. Ajamääruslike lauselühendite puhul olid tulemused aga vastupidised.

Järgnevates alapeatükkides tutvustan lähemalt sihitislikke (2.1.), ajamääruslikke (2.2.) ning viisimääruslikke lauselühendeid (2.3.), mille tõlkimist analüüsin oma töö praktilises osas. Töö mahtu arvestades on välja jäetud otstarbemääruslikud lauselühendid.

2.1. Sihitislikud lauselühendid (sm *referatiiviset lauseenvastikkeet*)

Sihitislik lauselühend asendab sidesõnaga *että* 'et' algavat kõrvallause. Tavaliselt esineb see koos ütlemissõna, mõtlemissõna, teadmisse või tajumisse väljendavate verbidega nagu *sanoa, ilmoittaa, vihjata, ajatella, tietää, luulla, muistaa, nähdä ja haluta*. Seega võib lauselühendiga refereerida kõnet või mõtteid. Sihitislik lauselühend võib esineda ka abstraktsete verbidega nagu *edellyttää, todistaa ja osoittaa*. Võib eristada kahte tüüpi sihitislikku lauselühendit. Kui pea- ja kõrvallause tegevus on samaaegne või kõrvallause tegevus järgneb pealause omale, esineb lauselühendis esimene kesksõna (-vAn); kui aga kõrvallause tegevus eelneb pealause omale, tarvitatakse lauselühendis teist kesksõna (-neen/-(t)tUa). Olenevalt sellest, kas kõrvallause öeldis on aktiivis või passiivis, tuleb tarvitada ka vastavat kesksõna vormi, mis on alati ainsuse omastavas käändes. (Alvre 1992: 240; Eskola 2002: 114; ISK 2004: 531) Tabel 1 näitlikustab sihitisliku lauselühendi kasutamist.

Samaaegne tegevus: -vAn	Eelnenud tegevus: -neen/-tUa
Aktiiv Tiedän <i>sinun olevan</i> huolellinen. ² (Tiedän, että olet huolellinen.)	Arveletko <i>heidän jo lähteneen</i> ? ³ (Arveletko, että he jo lähtivät/ ovat lähteneet/ olivat lähteneet?)
Passiiv Kaisa luulee (luuli) <i>kissaa rääkättävän</i> . ⁴ (Kaisa luulee (luuli), että kissaa rääkätään.)	Kaisa luulee (luuli) <i>kissaa rääkätyn</i> . ⁵ (Kaisa luulee (luuli), että kissaa rääkättiin/ on rääkätty, oli rääkätty.)

Tabel 1. Sihitisliku lauselühendi kasutamine soome keeles Alvre (1992: 241) järgi

Sihitisliku lauselühendi subjekt on tavaliselt genitiivis ning paikneb kesksõna ees (vt näide a), eriti kui pealause verbil puudub oma subjekt (näide b). Subjekt võib olla genitiivis ka peale verbi (näide c). (ISK 2004: 532)

- a) Mikä sitten on juttu, josta et arvele *minun* pitävän?
`Mis on siis see asi, mis sinu arvates mulle ei meeldi?`
- b) *Hänen* väitettiin olevan kovassa kunnossa.
`Väideti, et ta on heas vormis`
- c) Naisten puolueen mahdollisuuksia uskotaan lisäävän *sen*, että puolue on pitkässä äänestyslipussa ykkösenä.
`Naiste parteile arvatakse lisavat võimalusi see, et partei on pikas hääletusnimekirjas esimene`

Eksistentsiaallause lauselühendis võib subjekt olla ka nominatiivis (näide d) või partitiivis (näide e). (ISK 2004: 533)

- d) Ongelmaan luulisi löytyvän *ratkaisu* muutenkin kuin konfliktien kautta.
`Probleemile arvaks leiduvat lahendus ka ilma konfliktideta`
- e) Voisiko *samaa* kuvitella tapahtuvan 1995?

² Tean sind hoolas olevat. (Tean, et sa oled hoolas.)

³ Kas sa arvad neid juba läinud olevat? (Kas sa arvad, et nad juba läksid/ on läinud/ olid läinud?)

⁴ Kaisa arvab/ arvas kassi piinatavat. (Kaisa arvab/ arvas, et kassi piinatakse.)

⁵ Kaisa arvab/ arvas kassi piinatud olevat. (Kaisa arvab/ arvas, et kassi piinati/ on piinatud.)

‘Kas võiks sama kujutada juhtuvat 1995?’

Kui pea- ja kõrvallausel on sama subjekt, liitub lauselühendi kesksõnale vastava isiku omistusliide (näide f). (Alvre 1992: 241)

- f) Luulen kuulleen*i* melua. ‘Arvan müra kuulnud olevat’
= Luulen, että minä kuulin melua. ‘Arvan, et ma kuulsin müra’

2.2. Ajamääruslikud lauselühendid (sm *temporaalset lauseenvastikkeet*)

Ajamääruslik lauselühend asendab peamiselt sidesõnaga *kun* 'kui' kõrvallauset. Kui pea- ja kõrvallause tegevus on samaaegne, esineb lauselühendis teise tegevusnime seesütlev (-ssA); kui aga kõrvallause tegevus eelneb pealause omale, esineb lauselühendis passiivi teise kesksõna osastav *-(t)tUA*. (Alvre 1992: 242; ISK 2004: 536) Tabel 2 näitlikustab ajamääruslike lauselühendite kasutamist.

	Samaaegne tegevus: -essA	Eelnenud tegevus: -(t)tUA
Aktiiv	<i>Juostessamme</i> hikoamme. ⁶ (Kun juoksemme, niin hikoamme.)	Kesän <i>tultua</i> palaavat pääskysel. ⁷ (Kun kesä on tullut, palaavat pääskysel.)
Passiiv	<i>Vaadittaessa</i> oli myös maksettu. ⁸ (Kun oli vaadittu, niin oli myös Maksettu.)	<i>Kylvettyä</i> mennään nukkumaan ⁹ (Kun on kylvetty, mennään nukkumaan.)

Tabel 2. Ajamääruslike lauselühendite kasutamine soome keeles Alvre (1992: 242) põhjal

⁶ Joostes higistame. (Kui jookseme, siis higistame.)

⁷ Suvi tulnud, pöörduvad pääsukesed tagasi. (Kui suvi on tulnud, pöörduvad pääsukesed tagasi.)

⁸ Nõudmise korral sai ka makstud. (Kui oli nõutud, siis sai ka makstud)

⁹ Pestud, minnakse magama. (Kui on pestud, minnakse magama)

Kui pea- ja kõrvallausel on eri subjektid, on lauselühendi subjekt omastavas käändes (näide a). Isikulise asesõna puhul kasutatakse omistusliidet. Genitiivis olev asesõna võib sel juhul ära jääda (näide b). Juhul kui pea- ja kõrvallausel on sama subjekt, liitub lauselühendis teise tegevusnime või passiivi teise kesksõna vormile alati omistusliide (näide c). (Alvre 1992: 243)

- a) *Auringon* laskettua vallitsi täysi pimeys. `Päike loojunud, valitses täielik pimedus`
- b) (Minun) palattuani hän lähti. `Mina tagasi tulnud, ta lahkus`
- c) Juostessamme hikoamme. `Joostes higistame`
Matkalla ollessaan pojat näkivät paljon uutta. `Sõidul olles nägid poisid palju uut`

2.3. Viisimääruslikud lauselühendid (sm *modaaliset lauseenvastikkeet*)

Viisimääruslik lauselühend vastab tegemise viisi väljendavale *niin/siten että* 'nii et' kõrvallausele. Selle lauselühendiga väljendatav tegevus on alati samaaegne pealause tegevusega ning see allub pealause tegevusele. Viisimäärusliku lauselühendi predikaadiks on aktiivi teise kesksõna instruktiivi (-n) (näide a) vorm. (Konttinen 1987: 303)

- a) Tulin tänne *kävellän*. `Tulin siia kõndides`
= Tulin tänne niin, että kävelin. `Tulin siia nii, et kõndisin`

Teatud lausetes võib viisimääruslik lauselühend asendada ka põhjust (näide b), tinglikkust (näide c) või aega (näide d) väljendavat kõrvallauset.

- b) *Näin ollen* emme voi asialle mitään. `Asja nii olles ei või me midagi parata`
= Koska näin on, emme voi asialle mitään. `Kuna nii on, ei või me midagi parata`
- c) *Suoraan sanoen* en tiedä asiasta paljoakaan. `Otse öeldes ei tea ma asjast just palju`

= Jos sanon suoraan, en tiedä asiasta paljoakaan. `Kui ütlen otse, ei tea ma asjast palju`

d) *Syksyn tullen* myynti vilkastuu. `Sügise tulles müüb kaup paremini`

= Kun syksy tulee, myynti vilkastuu. `Kui sügis tuleb, müüb kaup paremini`

Kui lauselühendil ja pealause verbil on erinev subjekt, väljendatakse lauselühendi subjekti genitiiviga (näide e). Sellele võib liituda omistusliide.

e) Sanoitko sen *kaikkien* kuullen? `Kas sa ütlesid seda kõigi kuuldes` (Konttinen 1987: 303)

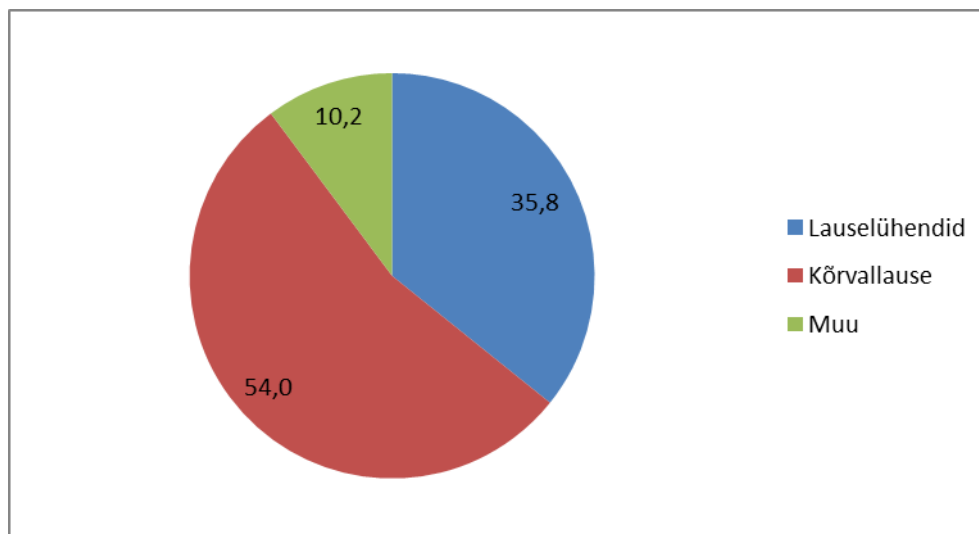
3. Materjal ja analüüs

Bakalaureusetöös uurin, milliseid võimalusi pakub eesti keel soome keele lauselühendite tõlkimisel. Uurimise all on Riikka Pulkise romaan „Totta“ ning selle eestikeelne tõlge „Tõde“. Romaani on tõlkinud Jan Kaus.

Teosest on kogutud 316 lauset, milles esineb sihitislikke, ajamääruslikke ning viisimääruslikke lauselühendeid. Lauselühendid on jaotatud nende funktsioonide alusel kolme põhirühma. Sihitislikke lauselühendeid esineb 137 lauses, ajamääruslikke lauselühendeid 111 lauses ning viisimääruslikke lauselühendeid 68 lauses. Uurisin, kas lauselühend on tõlkes edasi antud lauselühendiga, kõrvallausega või mõne alternatiivse variandiga.

3.1. Sihitislike lauselühendite tõlkevasted

Teoses leidis 137 sihitislikku lauselühendit. Nende hulgas on nii *vAn-* kui *neen-*vormid. Neid kahte nimetust kasutan selguse mõttes oma töös ka edaspidi. Analüüsis selgus, et sihitislikule lauselühendile vastab tõlkes lauselühend 49 lauses (35,8%) (vt joonis 1), 74 lause puhul (54%) on lauselühendi asemel kasutatud kõrvallauseid ning 14 lause puhul (10,2%) on kasutatud mõnda alternatiivset varianti. Seega kasutatakse sihitisliku lauselühendi tõlkimisel lauselühendit vähem ning soositud on kõrvallause kasutamine.

Joonis 1. Sihitisliku lauselühendi tõlkevasted (protsenditi) eesti keeles

Paul Alvre järgi (1992) sarnaneb soome keele sihitistlike lauselühendite moodustamine üldjoontes eesti keelega. Eesti keeles vastavad sihitislühendile *vat-* ning *da-*lühendid. *vat*-tegevusnimi võib asendada *et*-sihitislauset ning esineb lauses kas sõltuvusmääрусena (nt *Ma uskusin sind magavat* = *Ma uskusin, et sa magad*) või sihitisena (nt *Kuulsin toas lauldavat* = *Kuulsin, et toas lauldakse*). *vat*-lühendil on neli vormi:

- isikulise tegumoe olevikuvorm ehk *vat*-vorm (*Ma arvasin seda juba teadvat*);
- umbisikulise tegumoe olevikuvorm ehk *tavat*-vorm (*Teadsin seda juba tehtavat*);
- isikulise tegumoe minevikuvorm kujul *olevat* + *Vnud* (*Arvasin Peetri olevat kirja avanud*);
- umbisikulise tegumoe minevikuvorm kujul *olevat* + *Vtud* (*Teadsin seda juba tehtud olevat*).

mas-vorm on üks *ma*-tegevusnime vormidest, mis esineb samuti sõltuvusmääрусena ning laiendab kindlaid verbe enam-vähem sünonüümselt *vat*-tegevusnimega (nt *Nägin teda kellegagi vestlemas* = *vestlevat*). (EKK II 1993: 248–249; EKK 2007: 265–266; 575) Seega on *mas*-vormid *vat*-vormidega kokku arvatud.

3.1.1. Lauselühendid

Järgnevalt vaatlen eraldi esmalt *vAn*- (esines 46 lauses) ning seejärel *neen*-vormide (esines kolmes lauses) tõlkimist. Siinkohal on oluline see, et *vAn*-vorm väljendab pealausega samaaegset või pealause suhtes tulevikus toimuvat tegevust ning *neen*-vorm pealause suhtes lõppenud tegevust.

vAn- ning *neen*-lühendid esinesid tekstis enamasti koos verbidega *kuulla* (17), *näyttää* (19), *huomata* (12), *sanoa* (11) ning *nähdä* (11). *vAn*-vormi kõige sagedasemad eestikeelsed tõlkevasted on *vat*- ning *mas*-vorm. Neid leidis lausetes vastavalt 26 ning 17. Lausete hulgas leidis ka *da*-vormi, kuid seda vaid mõnel üksikul juhul. Lausetes 1–3 on tõlkes kasutatud *vat*-vormi. Lausetes 1 ja 2 on kasutatud isikulise tegumoe olevikuvormi ehk *vat*-vormi ning lauses 3 tegija puudumisel umbisikulise tegumoe olevikuvormi ehk *tavat*-vormi.

- 1) *Miksi hän ajatteli olevansa se, jonka piti kannatella koko maailmaa?* (118)
 - Miks ta arvas **olevat** see, kes peab kandma kogu maailma raskust? (124)
- 2) *Sitten hän meni menojaan, minä kävelin kirkkaan päivän halki takaisin koululle ja tarkastelin ohuessa ilmassa jäseniäni, jotka tuntuivat leijuvan kuin olisivat kuuluneet jollekin toiselle.* (294)
 - Siis läks ta oma teed, ma kõndisin läbi särava päeva tagasi kooli ja uurisin hõredas õhus oma jäsemeid, mis tundusid **hõljuvat** justkui kuuluksid kellelegi teisele. (311)
- 3) *En tiedä mitä mieltä olisin siitä että kaikkien pitäisi käydä yhteiseen rakkauden rintamaan, niin täällä kuulee sanottavan.* (232)
 - Ma ei tea, mida arvata sellest, et kõik peaksid moodustama ühise armastuse rinde, sedasi kuulen siin **räägitavat**. (246)

EKK II (1993: 249) järgi on meeletaju väljendavate verbidega nagu *nägema*, *kuulma*, *kujutlema*, *tundma* lauseis võimalik asendada *vat*-vorm *mas*-vormiga. *mas*-vormiga tõlkimist võib näha järgnevates lausetes:

- 4) *Herätessään näistä unista hän ikään kuin kuuli hymyn, tunki äänen leijuvan yläpuolellaan.* (13)

- Nendest unenägudest ärgates ta justkui kuulis naeratust, tundis häält enda kohal **hõljumas**.
- 5) *...tänne minä haluan hänen kanssaan tulla, minä haluan soutaa hänen kanssaan järven yli ja nähdä ketun **vilahtavan** männikössä.* (104)
- ...täna tahaksin ma tulla temaga siia, tahaksin sõuda koos temaga üle järve ja näha rebast mändide vahel **vilksatamas**. (110)
- 6) *Jonakin näistä päivistä, kun aurinko paahtaa eikä aikaa ole, kun voi kuulla mansikoiden **kypsyvän**, Kerttu tulee Tammilehtoon.* (211)
- Ühel neist päevadest, mil päike kõrvetab ning aega pole olemas, mil võib kuulda maasikaid **küpsemas**, tuleb Tammilehtosse Kerttu. (223)

da-vorm esines järgnevas lauses:

- 7) *Marc sähköittää sitkeästi ja sanoo **tulevansa** meitä vastaan.* (295)
- Marc telegrafeerib pidevalt ja lubab meile vastu **tulla**. (312)

neen-lauselühendid esines kokku 15 lauses, millest kolmel juhul vastab tõlkes lauselühendile lauselühend. Kuna lauselühendi tegevus eelneb nendes lausetes pealause tegevusele ning tegija on teada, siis on tõlkes kasutatud isikulise tegumoe minevikuvormi *olevat*+*Vnud* (näited 8 ja 9).

- 8) *Täksi illaksi hän näyttää **sulkeneen** asiallisuutensa lipaston laatikkoon.* (108)
- Selleks õhtuks paistab ta **olevat sulgenud** oma asjalikkuse kummuti sahtlisse. (114)
- 9) *Uuninluukkupäivänä kun Anna oli lapsi, päivänä jona Anna kertoi **maanneensa** lattialla yli viikon.* (125)
- Ahjuuksepäeval, kui Anna oli laps ja päeval, mil Anna tunnistas **olevat lamanud** terve nädala põrandal. (132)

3.1.2. Kõrvallause

vAn-vormi kõige tavalisem tõlkevaste on kõrvallause, mida esines 63 lauses. Kõige enam, 51 juhul, esines sidesõnana *et* (näited 10–12).

- 10) *Hän oli tuntenut **olevansa** pelkkää havaintoa.* (13)
- Ta tundis, **et** on pelk vaatlus. (11)

11) *Miehellä on kyläilijän rekvisiittaa mukanaan, paperipussissa korvapuusteja, joista hän tietää minun **pitävän**.* (145)

- Mehel on kaasas külalise rekvisiit, paberkott kaneelirullidega, mille kohta ta teab, **et** need maitsevad mulle. (153)

12) *Elokuvan mies ei ymmärrä naista, sanoo **näkevänsä** vain kuvan.* (183)

- Mees filmis ei mõista naist, ütleb, **et** ta näeb vaid pilti. (195)

11 lauses on sidesõna *et* asemel kasutatud siduvat viisisõna *kuidas*. Seda võib näha lausetes 13–15.

13) *Hitaasti he kävelivat aidatun nudistirannan ohi, näkivät lahden **avautuvan** oikealle.* (83)

- Aeglaselt kõndisid nad mööda tarastatud nudistide rannast, nägid, **kuidas** laht avanes paremale. (90)

14) *Hän hengästyy, pärskii hiukan ja tuntee viileiden vesimassojen **halkovan** lempeinä vatsaansa.* (130)

- Ta puristab pisut ja tunneb, **kuidas** jahedad veemassid õrnalt tema kõhtu riivavad. (137)

15) *Tuskin on, tänään näin pilvien **putoavan**.* (235)

- „Vaevalt küll, täna nägin, **kuidas** pilved kukkusid. (249)

Ühes lauses esines sidesõnana *justkui* (näide 16), mis laiendab mõningaid arvamist ja näimist väljendavaid verbe nagu *näima, tunduma, kinnitama*. (EKK II 1993: 287)

16) *Jos katsoisi etäältä, luulisi naisen **muodostavan** huulillaan avunpyynnön tai rukouksen.* (269)

- Kaugelt vaadates võib tunduda, **justkui** vormiks naine oma huultega palveid. (285)

neen-lühendi puhul on tõlkija 11 juhul kasutanud kõrvallauset. Kõigis neis lausetes esineb sidesõnana *et* (näited 17–18).

17) *Puheensorina kantautuu olohuoneesta, mutta kaksi ihmistä, mies ja nainen, eivät sitä kuule, he katsovat toisiaan, kauhu ja innostus ja lempeys oleilevat heissä, sillä he tietävät jonkin **alkaneen**, tietävät, ettei paluuta enää ole.* (40)

- Jutuvada kandub elutuppa, aga kaks inimest, mees ja naine, ei pane seda tähele, nad vaatavad teineteist, neisse on asunud hirm ja õhin ja hellus, sest nad tunnevad, **et** miski sai alguse, teavad, et tagasiteed enam pole. (41)

18) *Hän luulee **tulleensa** väärään huoneeseen sillä kuva on ehjä eikä hän kuulu siihen.* (260)

- Ta arvab, **et** on tulnud valesse ruumi, sest pilt on terviklik ja temal pole selles kohta. (275)

3.1.3. Muu

Teatud juhtudel on tõlkija pidanud loomulikumaks hoopis mõne alternatiivse variandi kasutamist. Selliseid variante leidis 14 lauses (näited 19–21).

19) *Maaliskuun alussa he kuulivat Lauttasaarella parkkipaikalle pysähtyessään mustarastaan **laulavan**.* (9)

- Märtsi alguses kuulsid nad Lauttasaarel parkimisplatsil peatudes **musträsta laulu**. (7)

20) *Mies haluaa minun **vastustelevan**.* (256)

- Mees tahab mu **vastuseisu**. (271)

21) Anna ei kieltänyt **tietävänsä!** (284)

- Anna ei eitanud **oma teadmist!** (301)

Sari Eskola järgi (2002) leidub ka selliseid sihitislikke lauselühendeid, mis on fraasistunud. Nende esinemine pole küll väga sage. Ka analüüsitavas teoses leidis fraasistunud lauselühendeid. Sarnaselt soome keele pealausele on ka eestikeelsetes lausetes kasutatud imperatiivi. Fraasistunud lauselühendite tõlkimist näeb näidetes 22–23:

22) ***Sano minun sanoneen**, Rousseau tekee vielä paluun.* (135)

- **:üttele, et ma ütlesin**, et Rousseau tuleb veel tagasi. (143)

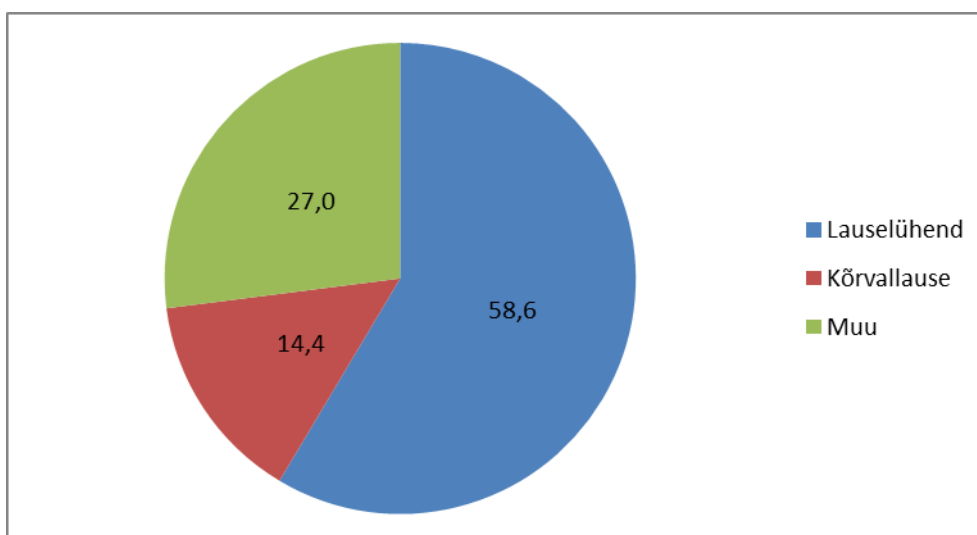
23) *Kaupungistumista hän kuvaa, **sanokaa minun sanoneen**.* (223)

- Ta kujutab linnastumist, **jätke mu sõnad meelde**. (136)

3.2. Ajamääruslike lauselühendite tõlkevasted

Teoses leidis 111 ajamääruslikku lauselühendit. Tõlkes vastab lauselühendile lauselühend 65 lauses (58,6%) (vt joonis 2), 16 lause puhul (14,4%) on tõlkes kasutatud

kõrvallauseid ning mõnda muud varianti on kasutatud 30 (27%) lauses. Seega kasutatakse ajamäärusliku lauselühendi puhul tõlkevastena kõige enam lauselühendit, samuti on mõne alternatiivse variandi kasutamine üsna levinud. Kõrvallausega tõlkimine pole aga eriti sage.

Joonis 2. Ajamääruslike lauselühendite tõlkevasted (protsenditi) eesti keeles

Paul Alvre järgi (1992) sarnaneb ka ajamääruslike lauselühendite moodustamine eesti keelega. Eesti keeles sobivad vasteteks *des-*, *nud-* ning *tud-* lühendid. *des-* lühendit kasutatakse põhitegevusega samaaegse tegevuse väljendamiseks (nt *Rongiga sõites lugesin läbi värsked ajalehed*). Samuti saab *des-* lühendit kasutada põhitegevusele vahetult eelneva või järgneva tegevuse väljendamiseks (*Jõudes=jõudnud mõtetega nii kaugele, tundis naine piinlikkus. Röövel jäi majja vaid viivuks, lahkudes ukse kaudu*). *nud-* ja *tud-* vormidega väljendatakse vaid eelnenud tegevust (*Lõpetanud töö, läks ta magama. Üksi koju jäetud, oli poiss algul nukker*). (EKK II 1993: 260–270; EKK 2000: 437)

3.2.1. Lauselühendid

Vaatlen eraldi nii *essA-* kui *(t)tUA-* vormide tõlkimist. *essA-* vorm esineb juhul, kui pea- ja kõrvallause tegevus on samaaegne. Selle vasteks eesti keeles on seega *des-* vorm. *(t)tUA-* vorm esineb sellisel juhul, kui kõrvallause tegevus eelneb pealause omale. Selle

eesti keele ekvivalendiks on seega *nud-*, *tud-* ning *des-*vormid. Järgnevalt uurin, milliseid vorme on tõlkes kõige rohkem kasutatud. Lisan omaltpoolt ka selgitavaid kommentaare.

Peaaegu kõigil juhtudel on *essA*-lühendi tõlkimisel lauselühendiga kasutatud *des*-vormi (näited 24–26). Lausetes 24 ja 25 on *des*-lühendi tegija samane pealause omaga. Kui soome keeles liitub sellisel juhul lauselühendile alati omistusliide, siis eesti keeles tegijat lühendis ei märgita. Lauses 26 erineb lauselühendi tegija pealause omast. Sellisel juhul esineb lauselühendi tegija tavaliselt omastavakäändelise tegijamääruse kujul. (EKK 2000: 437–438)

24) *Nyt, **pidellessään** surua, Martti oli melkein onnellinen.* (12)

- Nüüd, kurbust **süles hoides**, oli Martti peaaegu õnnelik. (10)

25) *Joku toinen, vuosien päässä minusta ja minun kaltaisistani kivittää ilmeensä **nähdessään** kivun.* (236)

- Keegi teine, minust aastate kaugusel ja minusugune, kivistab valu **nähes** oma ilme. (250)

26) *Taivas valuttaa maitoa puiden ylle, auringon **laskiessa** se valelee liekkejä kuusten latvoihin.* (101)

- Taevas kurnab puude peale piima, päikese **loojudes** kastetakse kuuskede ladvad leekidesse. (108)

Ühel korral on tõlkes kasutatud *mas*-tarindit:

27) *He saunovat hyvän tahdon **vallitessa**, päivän riidan lauseet haihtuvat löylyihin.* (157)

- Hea tahe **valitsemas**, käivad nad saunas, päevase tüli laused haihtuvad leilis. (165)

(*t*)*tUA*-lühend esines 16 lauses. Üheksal juhul on tõlkevastena kasutatud lauselühendit. Kolmel juhul on kasutatud *nud*-lühendit (näited 28–29) ning kuuel juhul *des*-lühendit (näited 30–31).

28) *Hetken **mietittyäni** otan mukaani miehen piirustuksen...* (296)

- Hetke **mõelnud**, võtan kaasa mehe joonistuse... (313)

29) *Tämän sanottuaan Elsa nousee.* (263)

- **Öelnud** selle välja, tõuseb Elsa püsti. (278)

30) *Ehkä muotokuvan tekeminen oli äidin sinnikkään taivuttelun tulos, mutta vauhtiin päästyään isoisa oli projektista hyvillään.* (27)

- Võib-olla oli portree tegemine ema visa pealekäimise tulemus, kuid **otsa peale saades** jäi vanaisa ettevõtmisega rahule. (27)

31) *Hän katsoi kaikki tutut kohdat, luomen kaulalla, käsivarren arven, joka oli tullut kauan sitten kun äiti oli saanut astiakaapin hyllyn päälle kuroteltuaan maljakkoa ylähyllyltä.* (327)

- Ta vaatas kõiki tuttavaid kohti, sünnimärki kaelal, armi käsivarrel, mille ta oli saanud juba kaua aega tagasi, kui ema ülemiselt riulilt vaasi järele **küünitades** nõudekapi kaela tõmbas. (345)

3.2.2. Kõrvallaused

essA-vorm on tõlkes lahti kirjutatud 13 juhul. Sidesõna *kui* on kasutatud 12 juhul (näited 32–33) ning ühel korral on tõlkes kasutatud siduvat sõna *mil* (näide 34).

32) *Miten samalta tämä näytti kuin viisivuotiaana tullessaan heille kylään.* (33)

- See oli täpselt samamoodi, **kui** ta neil viieaastasena külas käis.

33) *Minä tunnen, miten mustelma kehkeytyy käsivarteeni hänen kouransa puristuessa sen ympärille.* (257)

- Ma tunnen, kuidas mu randmel tekib sinikas, **kui** tema kämmal seda pigistab. (272)

34) *Anna muistaa mummon vahvat käsivarret, pehmeät suuret rinnat jonakin lapsuuden rantasaunahetkenä mummon kumartuessa avamaan kuumavesihanaa.* (92)

- Annal on mees vanaema tugevad käsivarred, pehmed suured rinnad mingil lapsepõlve rannasaunahetkel, **mil** vanaema kuumaveekranni avamiseks kummardus. (98)

(*tUA*)-lühendi tõlkimisel oli kõrvallaused kasutatud kolmel korral, sidesõnana esineb kõikides tõlkelausetes *kui* (näited 35–36).

35) *Eleonoora muisti miten oli tullut keittiön ovelle kuultuaan rysähdyksen ja lasin helinää.* (327)

- Eleonoora mäletas, kuidas ta oli läinud köögiuksele, **kui** oli kuulnud raksatust ja klaasiklirinat. (345)

36) *Hän on niitä, jotka alkavat puhua vallankumouksesta **saatuaan** Koskenkorvaa.* (212)

- Ta on üks neist, kes hakkavad rääkima revolutsioonist siis, **kui** on Koskenkorvat võtnud. (224)

3.2.3. Muu

Üsna sageli, 26 juhul, on ajamääruslike lauselühendite edasiandmiseks kasutatud hoopis mõnda muud varianti, enamasti ajamäärsõna (näited 37–39).

37) *Voitte käydä **odotellesanne** kanttiinissa.* (49)

- Võite **vahepeal** puhvetis käia.

38) *Elsa soittaa minulle elokuussa kun olen palannut kaupunkiin, kertoo juhlista jotka heillä on tapana aina kesän **päätyessä** järjestää.* (107)

- Elsa helistab mulle augustis, kui olen tagasi linnas ja räägib mulle peost, mida neil on kombeks **suve lõpul** alati korraldada. (113)

39) *Hän oli jäänyt leskeksi ja päättänyt, että hänen pitäisi matkustaa, sillä hän oli miehensä mieleksi pysynyt Alabamassa tämän **eläessä**.* (276)

- „Ta oli jäänud leseks ja otsustanud, et tahab reisida, kuna oli oma mehe meelegaaks tolle **elu ajal** Alabamas püsinud.“ (293)

Tõlkelausete seas leidus ka viisi- (näited 40–41) ning seisundimäärust (näited 42–43).

40) *Se rakshti lopulta **auetessaan**.* (55)

- Lõpuks tuli see **raksakaga** lahti. (58)

41) *Tyttö oli nukahtanut Annan syliin, pudonnut sikeään uneen satakielen **laulaessa**.* (18)

- Tüdruk oli Anna süles magama jäänud, vajunud **ööbiku laulu saatel** sügavasse unne. (18)

42) *Eeva oli roikottanut rannettaan usein **ajatellissan**.* (56)

- **Mõttessevajununa** kõlgutas Eeva tihti oma rannet. (59)

43) *Elämä, onnellinenkin, on **toteutuessaan** aina vähäeleisempää kuin unelmissa.* (182)

- Elu, ka õnnelik, on **tõeks saanuna** alati pretensioonitum kui unelmates. (194)

Sari Eskola järgi (2002) esineb ka ajamääruslike lauselühendite seas fraasistunud lauselühendeid. Nendest kõige tavalisemad väljendid on (*kuukausien*) *kuluessa* ja (*aamun*) *mennessä*. Taolisi fraasistunud lauselühendeid leidis ka analüüsitava materjali hulgast (näited 44–45).

44) *Nyt on menossa loputon hippa, jonka **kuluessa** lausutaan loitsuja ja karkotetaan henkiä.* (225)

- Praegu on käimas lõputu kullimäng, mille **jooksul** öeldakse võlusõnu ja tõrjutakse vaime. (238)

45) *He saunovat **hyvän tahdon vallitessa**, päivän riidan lauseet haihtuvat lölyihin.* (157)

- **Hea tahe valitsemas**, käivad nad saunas, päevase tüli laused haihtuvad leilis. (165)

(t)UA-lühendi tõlkimisel on nelja lause puhul tõlkes kasutatud mõnda muud varianti, näiteks seisundimäärust (näited 46–47).

46) *Katariina istuu tiedon **saatuaan** puistopenkillä.* (311)

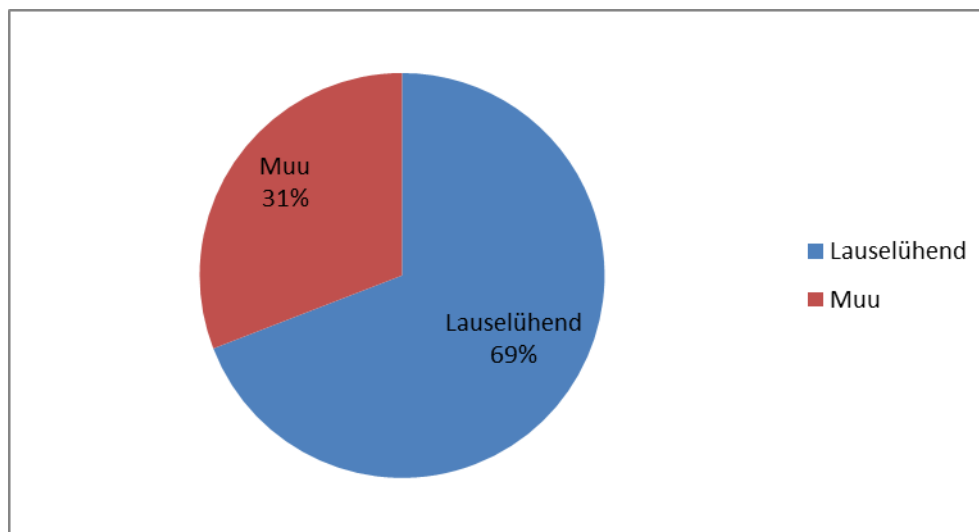
- Teate **saanuna** istub Katariina pargipingil. (329)

47) *Hän oli inhonnut myös tapaa jolla Elsa huolisi Ellaa **palattuaan** kotiin.* (165)

- Ta oli vihanud ka seda kommet, kuidas Elsa hoolitses koju **tagasi jõudnuna** Ella eest. (174)

3.3. Viisimääruslike lauselühendite tõlkevasted

Viisimääruslikku lauselühendit esines 68 tõlkeauses. 47 lauses (69%) (vt joonis 3) esineb tõlkevastena lauselühend, 21 lauses (31%) on tõlkevasteks mõni muu variant. Kõrvallausega tõlkimist siin ei esinenud, millest võib järeldada, et selles tõlkes on eesti keelele omasem *des*-lühend.

Joonis 3. Nessessiivlauselühendi tõlkevasted (protsenditi) eesti keeles

Eesti keeles konkretiseerib tegevuse või protsessi toimumise viisi *et*-viisilause. Pealause korrelaatideks võivad sel juhul olla *nii*, *nõnda*, *niimoodi*, *sedamoodi*, *niiviisi*, *nõndaviis*, *sedaviisi*, *sedasi*, *seesuguselt*, *selliselt*, *sääraselt*, *sel(lisel) kombel/viisil*. Viisimääрусena toimib *des*-vorm. (EKK 1993: 89, 304)

3.3.1. Lauselühendid

Tõlkelausete seas aga kõrvallausega tõlkimist ei esinenud. Kõige enam (47 lauses) on tõlkes kasutatud *des*-lühendit (näited 48–51). Lauses 48 on pealause ja kõrvallausel erinev subjekt, seega on lauselühendi subjekt genitiivis.

- 48) *Martista tuntui hassulta käyttää niin voimakasta sanaa vieraan **kuullen**.* (50)
 - Martti meelest oli naljakas kasutada võõra **kuuldes** nii jõulist sõna. (52)

- 49) *Ensimmäiset hoitoviikkonsa hän vietti apaattisena nurkassa itseään **heijaten**, ei suostunut katsomaan ketään silmiin.* (92)
 - Teraapia esimese nädala veetis ta apaatsena nurgas endal **ümbert kinni hoides** ega olnud nõud kellelegi silma vaatama. (98)

- 50) *Riisun hetkeksi kenkäni ja sukkani syksyä **uhmaten**, upotan varpaani hiekkaan.* (112)
 - Sügist **trotsides** võtan korraaks kingad ja sokid jalast, vajutan varbad liiva sisse. (118)

51) *Hän vietti koko aamupäivän istuen ja maaten.* (262)

- Kogu hommikupooliku veetis ta **istudes** ja **lamades**. (276)

3.3.2. Muu

21 lauses on kasutatud mõnda muud tõlkevarianti, enamikel juhtudel on tegu viisimäärsõnaga (näited 52–54).

52) *Sinun ei pitäisi keinua, jos sinulla on tuollaisia mustelmia, Eleonoora sanoi toruen.* (15)

- Sa ei peaks kiikuma, kui sul on sellised sinikad, ütles Eleonoora **noomivalt**. (14)

53) *Anna katsoi häntä, sanoi sitten hämmästellen, kuin olisi ihmetellyt outoa mielijohdettaan...* (19)

- Anna vaatas teda, ütles siis **hämmastunult**, justkui paneks imeks omaenda mõtte sähvatust... (18)

54) *Minä aloitan kuiskaten.* (332)

- Ma alustan **sosinal**. (351)

Väljend *tarkkaan ottaen* on fraasistunud ning seda on tõlgitud sõnaga *täpselt* (näited 55–56).

55) *No mitä sinä sitten tarkkaan ottaen yrität?* (251)

- „No mida sa siis **täpselt** teha püüad? (266)

56) *Eleonoora ei vieläkään ei tiennyt, mitä tarkkaan ottaen oli tapahtunut.* (16)

- Eleonoora polnud siiani kindel, mis **täpselt** juhtus. (16)

Kokkuvõte

Selles bakalaureusetöös uurisin kontrastiivselt soome keele lauselühendite tõlkimist eesti keelde. Lisaks andsin ülevaate soome keele lauselühenditest ning nende eesti keele tõlkeekvivalentidest. Analüüs põhineb Riikka Pulkki romaani „Totta“ ja selle eestikeelse tõlke „Tõde“. Analüüs on deskriptiivne ehk kirjeldava iseloomuga.

Lauselühendite liigitus põhineb Leila White'i soome keele õpikul „Suomen kielioppi ulkomaalaisille“. Bakalaureusetöö mahtu arvestades on välja jäetud otstarbemääruslikud lauselühendid. Valituks osutusid sihitislikud, ajamääruslikud ning viisimääruslikud lauselühendid.

Sihitislik lauselühend asendab sidesõnaga *että* 'et' algavat kõrvallauset. Vastavaid lauseid leidis teoses 137. 54% juhtudest on lauselühendi tõlkimisel kasutatud kõrvallauset. Sidesõnana esineb enamasti *et*. Samuti esineb sidesõnaga *kuidas* tõlkimist. 35,8% lausetest on sihitisliku lauselühendi eestikeelseks vasteks lauselühend. Enamikul juhtudel on tõlkeekvivalentideks *vat-* ning *mas-*lühendid. 10,2% lausetes on tõlkes kasutatud mõnda alternatiivset varianti. Seega tõlgitakse soome keele sihitislikku lauselühendit eesti keelde enamasti kõrvallausega, kuid haruldane pole ka lauselühendiga tõlkimine.

Ajamääruslik lauselühend asendab peamiselt sidesõnaga *kun* 'kui' algavat kõrvallauset. Teoses leidis 111 ajamääruslikku lauselühendit. Siin on aga ülekaalus lauselühendiga tõlkimine (58,6%). Peaaegu kõigil juhtudel on ajamäärusliku lauselühendi tõlkimisel kasutatud *des-*lühendit ning mineviku puhul lisaks sellele ka *nud-*lühendit. Ligi kolmandikus lausetes (27%) on tõlkes kasutatud mõnda muud sobivat tõlkevastet – enamasti aja-, viisi- ning seisundimäärust. Ülejäänud puhkudel (14,4%) on tõlkes kasutatud kõrvallauset. Sidesõnaks enamasti *kui*.

Viisimääruslik lauselühend vastab tegemise viisi väljendavale *niin että* 'nii et' kõrvallausele. Selliseid lauseid oli teoses 68, millest 47 lauses (69%) on tõlkes kasutatud *des-*lauselühendit. Ülejäänud lausetes (31%) on tõlkes kasutatud mõnda muud varianti, enamasti viisimäärsõna.

Edaspidi oleks huvitav uurida soome keele lauselühendite tõlkimist eesti keelde suuremas mahus, näiteks korpusepõhiselt. Sedasi saab teha suuremaid üldistusi. Kindlasti oleks huvitav uurida ka vastupidist tõlget ehk eesti keelest soome keelde.

Kirjandus

Alvre, Paul 1992. Soome keele grammatika. Tallinn: Valgus.

EKK=Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK=Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2000. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKK=Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Eskola, Sari 2002. Syntesoivat rakenteet käännössuomessa. Joensuu: Joensuun yliopistopainos.

Eskola, Sari 2005. Lauserakenteiden käytön piirteitä suomennetussa kaunokirjallisuudessa. Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä. Toim. Anna Mauranen, Jarmo H. Jantunen. Tampere: Tampere University Press, 225–243.

Granger, Sylviane 1996. From CA to CIA and back: An Integrated Approach to Computerized Bilingual and Learner Corpora. Toim. Karin Aijmer, Bengt Altenberg, Mats Johansson. Lund: Lund University Press.

Hoey, M. Diane Houghton 1998. Contrastive analyses and translation. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Toim. Mona Baker. London & New York, 46–48.

Häkkinen, Kaisa 1987. Kontrastiivisesta tutkimuksesta. – Kontrastiivista kielentutkimusta I. Toim. Mauno Koski. Turku, 5–24.

Häkkinen Kaisa 2007. Keeleteaduse alused. Eesti Keele Sihtasutus. Toim. Maria-Maren Sepper. Tõlk. Kullo Vende. Tallinn: AS Pakett.

Ikola, Osmo 1983. Nykysuomen käsikirja. Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin.

Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteteeseen. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

ISK = Irja Alho, Auli Hakullinen, Tarja Riitta Heinonen, Vesa Koivisto, Riitta Korhonen, Maria Vilkuna 2004. Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

- Järventausta, Marja 2013.** Kontrastiivinen tutkimus vertailevan kielentutkimuksen kentässä. – Kielten vertailun metodiikka. Toim. Leena Kolehmainen, Matti Miestamo, Taru Nordlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 96–134.
- Karlsson, Fred 2002.** Üldkeeleteadus. Toim. Ilona Tragel. Tõlk. Renate Pajusalu, Jüri Valge ja Ilona Tragel. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kenny, Dorothy 1998.** Equivalence. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Toim. Mona Baker. London & New York, 47.
- Konttinen, Raija 1978.** Nykysuomen käyttöopas. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Krzeszowski, T. P 1990.** Contrasting Languages. The Scope of Contrastive Linguistics. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Nida, Eugene, C. R Taber 1974.** The Theory and Practice of Translation. Leiden.
- Pulkkinen, Riikka 2011.** Totta. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Pulkkinen, Riikka 2011.** Tõde. Tõlk. Jan Kaus. Toim. Inna Lusti. Tallinn: Kirjastus Pegasus.
- Remes, Hannu 2009.** Muodot kontrastissa. Väitöskirja. Oulu: Oulu University Press,
<http://herkules.oulu.fi/isbn9789514291500/isbn9789514291500.pdf> Vaadatud
05.12.2013.
- White, Leila 1994.** Suomen kielioppia ulkomaalaisille. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Tiivistelmä

Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten suomen kielen lauseenvastikkeita käännetään viron kieleen. Analyysi perustuu Riikka Pulkkinen romaaniin *Totta* sekä sen vironkieliseen käännökseen *Tõde*, jonka on kääntänyt Jan Kaus. Tarkoituksenani on myös kuvata suomen kielen lauseenvastikkeita ja niiden vironkielisiä ekvivalentteja. Analyysi on deskriptiivinen eli kuvaileva.

Lauseenvastikkeiden luokittelu perustuu Leila Whiten suomen kielen oppikirjaan *Suomen kielioppi ulkomaalaisille*. Tarkastelun kohteena ovat referatiivirakenne, temporaalirakenne sekä modaalirakenne. Työn rajoitetun laajuuden vuoksi, on jätetty pois finaaliirakenne. Etsin teoksesta kaikki nimetyt lauseenvastikkeet ja luokittelin ne ryhmiin.

Referatiivirakenne on korvattavissa *että*-sivulauseella. Teoksesta löytyi 137 referatiivista lauseenvastiketta. Enemmän kuin puolissa (54%) virkkeissä on referatiivirakenne korvattu sivulauseella. 35,8% lauseissa on vironkielisenä vastineena lauseenvastike. Ekvivalenteina ovat tavallisesti *vat*- sekä *mas*-vastine. 10,2% lauseissa on kääntämisessä käytetty muita sopivia vaihtoehtoja. Sen perusteella voi sanoa, että suomen kielen referatiivirakennetta on korvattu enimmäkseen sivulauseella. Aika tavallinen on myös lauseenvastikkeen käyttö.

Temporaalirakenteella on samantapainen tehtävä kuin aikaa ilmaisevalla *kun*-lauseella. Teoksessa löytyi 111 temporaalista lauseenvastiketta. Vironkielisessä käännöksessä on sitä enimmäkseen korvattu lauseenvastikkeella (58,6%). Tavallisesti on sen kääntämisessä käytetty *des*-vastiketta. Esintyi myös *nud*-vastikkeella kääntämistä. Lähes kolmasosassa lauseissa (27%) on käytetty muita sopivia vaihtoehtoja. Muissa tapauksissa on temporaalirakenne korvattu sivulauseella (14,4%). Konjuktiivina tavallisesti *kui*.

Modaalirakenne on korvattavissa konjunktioilla *niin/siten että* alkavan tekemisen tapaa ilmaisevalla sivulauseella. Tällaisia virkkeitä oli teoksessa 68, joista 47 (69%) on

korvattu *des*-vestikkeella. Muissa lauseissa (31%) on vastineena jokin muu vaihtoehto, enimmäkseen erilaiset tavan adverbis.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Alice Peterson

(sünnikuupäev: 24.01.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lauselühendite tõlkimine soome keelest eesti keelde Riikka Pulkki romaani „Tõde“ põhjal“, mille juhendaja on lektor Hanna Katariina Jokela.
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2014